

Ohjeistus rehtoreille sisäilmatilanteeseen

PÄÄLÖYDÖKSET

Rehtorien lisäksi myös oppilaitosrakennusten käyttäjiä kuten henkilökuntaa ja oppilaita tulee opastaa, miten ongelmia sisäympäristöissä voidaan ennaltaehkäistä ja miten sisäilmaan liittyvässä ongelmatilanteessa toimitaan.

Havainnon ja ilmoituksen pohjalta tilanne ratkeaa usein jo kiinteistöhuollon toimenpiteillä.

Toimenpiteitä sisäympäristön olosuhteiden ylläpitämiseksi ja parantamiseksi tehdään myös normaalin kiinteistönhoidon yhteydessä koko rakennuksen elinkaaren ajan.

Viestintä on huomioitava koko prosessin läpi. Sen tulisi olla vuorovaikutteista ja ajantasaista. Rehtori viestii oppilaille ja huoltajille tilanteesta ja sen vaikutuksesta koulutyöhön muita asiantuntijoita ja esim. sisäilmaryhmää kuullen.

Tässä ohjeistuksessa käydään läpi, mitä oppilaitosrakennukseen sisäympäristöön liitetyn haitan selvittämisen eri vaiheissa yleisimmin tapahtuu ja mikä on rehtorin rooli siinä. Ohjeistusta sovellettaessa on kuitenkin hyvä huomioida myös oman kunnan toimintamalli sisäilmatapauksien selvittämiseen, mikäli sellainen on olemassa.

Rehtorin kokonaisvastuu

Rehtorilla (tai oppilaitoksen johtajalla, myöhemmin rehtori) on opetuksen ja koulutuksen järjestäjän edustajana kokonaisvastuu

- johtamansa yksikön toiminnan järjestelyistä sekä
- lasten, oppilaiden ja opiskelijoiden oppimisympäristön ja
- henkilöstön työn ja työympäristön terveellisyydestä ja turvallisuudesta.

Rehtorin on ryhdyttävä selvittämään tilannetta sekä pyrittävä sisäympäristöön liitetyn haitan tai puutteen poistamiseen käytettävissään olevin keinoin, mikäli oppimisympäristössä ilmenee:

- epäily olosuhdehaitasta tai epäpuhtauslähteestä tai
- akuutti ongelma, kuten vesivuoto.

Kuva 1. Oppilaiden hyvinvointi, kasvuolot ja oppimisympäristö, työntekijöiden työympäristö ja työolosuhteet sekä kiinteistöjen kunto on huomioitu esimerkiksi kuvassa osoitetussa lainsäädännössä.

Sisäympäristön laatuun vaikuttavat tekijät

Hyvä ja viihtyisä sisäympäristö, mukaan lukien sisäilma, on hyvinvoinnin kannalta merkittävä tekijä, joka myös tukee toimintakykyä, terveyttä ja oppimista. Sisäympäristössä voi kuitenkin esiintyä erilaisia sisäilman laatua heikentäviä sisäilmatekijöitä, muun muassa:

- puutteellinen ilmanvaihto
- alhainen, korkea tai vaihteleva sisälämpötila, kuiva sisäilma
- pölyisyys ja likaisuus

Anniina Salmela

Kaisa Jalkanen

Anne Hyvärinen

Sähköpostit muotoa:
etunimi.sukunimi@thl.fi

Näin tutkimus tehtiin

Kansallisessa sisäilma ja terveys -ohjelmassa koottiin yhteistyössä ohjeistus rehtorien tehtävistä, kun heidän johtamassaan yksikössä tulee esiin epäily sisäilmaan liittyvästä haitasta.

Erityisesti rehtorit kokevat tarvitsevänsä koulutusta ja tukea rooliinsa koulujen sisäilmaongelmien hallinnassa, vaikka suurimmassa osassa kunnista on käytössä jonkinlainen toimintaohje sisäilmaongelmien hoitamiseen.

- veto, tunkkaisuus, poikkeavat hajut

Sisäympäristöön vaikuttaa myös esimerkiksi rakennuksen sijainti ja ulkoilman laatu, toiminta rakennuksessa ja rakennuksen käyttäjät. Lisäksi valaistus, ääniympäristö sekä rakennuksen toiminnallisuus ja ulkoasu vaikuttavat sisäympäristön viihtyvyyteen ja käyttäjien hyvinvointiin.

Sisäilmaan liitetty oireilu

Kokemus sisäilmasta ja sisäympäristöstä on yksilöllistä, ja siksi myös niihin liitettyyn oireiluun sekä siihen, kuinka haitalliseksi henkilö sen kokee, vaikuttavat häiritteekijöiden lisäksi myös monet muut seikat, kuten yksilölliset tekijät sekä erilaiset kuormittavat asiat, kuten työ- tai kouluyhteisöön liittyvät paineet ja tuen puute.

On huomioitava, että oireita ja häirittekokemuksia esiintyy normaalisti myös niissä rakennuksissa, joissa ei ole todettu sisäympäristön laatuun vaikuttavia puutteita, joten oireilu on huono mittari sisäilman epäpuhtauksien määrästä eikä sitä tulisi käyttää sellaisena, vaan arvion tulisi perustua rakennusteknisiin selvityksiin.

Sisäympäristössä sisäilman laatuun vaikuttavat sisäilmatekijät voivat aiheuttaa pääosin lieviä ja ohimeneviä oireita, jotka poistuvat, kun rakennuksen sisäilmaolosuhteet saatetaan kuntoon. Havaittujen ongelmien syyt tulee silti selvittää ja mahdolliset puutteet korjata.

Sisäilmaprosessi ja rehtorin tehtävät

Kuva 2. Rehtorin tehtävät sisäilmaprosessissa.

Ennaltaehkäisy

Rehtorien lisäksi myös oppilaitosrakennusten käyttäjiä kuten henkilökuntaa ja oppilaita tulee opastaa, miten ongelmia sisäympäristöissä voidaan ennaltaehkäistä ja miten sisäilmaan liittyvässä ongelmatilanteessa toimitaan. Sisäympäristöongelmia voidaan ennaltaehkäistä, esimerkiksi:

- Tiloja tulee käyttää vain siihen tarkoitukseen, johon ne on suunniteltu: käytävä-, vintti- tai kellaritilat eivät ole opetustiloja, oikea oppilasmäärä ja ilmanvaihdon riittävä mitoitus tiloihin nähdessä ja käyttäjien perehdytyksestä rakennuksen käyttöön huolehdittava.
- Koulun henkilöstön ja oppilaiden havainnot sisäympäristöstä: siivottavuus ja siivouksen taso, olosuhteiden havainnointi esim. hajut ja tunkkaisuus, muutokset esim. seinäpinnoilla kuten maalin hilseily ja kosteusjäljet.

Jos oppilas tai oppilaan huoltaja ilmoittaa haittaepäilystä

Kuuntele oppilasta ja hänen huoltajaansa. Keskustele tilanteesta heidän kanssaan.

Ohjaa huoltajaa tekemään ilmoitus myös kirjallisesti rehtorille esim. sähköpostilla. Oppilaan terveystietoa ei tule kuitenkaan välittää sähköpostitse.

Kerro oppilaalle ja hänen huoltajalleen, miten tilannetta selvitetään, kauanko selvityksessä voi mennä ja jatkossa, mitä asialle on tehty.

Ohjaa oppilas kouluterveydenhuoltoon, mikäli hän (tai huoltaja) kokee tarvitsevansa hoitoa.

Mikäli oppilas on käynyt muualla terveydenhuollossa, kuten yksityisellä lääkäriasemalla, ohjaa huoltajia olemaan yhteydessä myös kouluterveydenhuoltoon.

Mikäli oppilas tarvitsee tukea tilanteessa, selvitä tarvittaessa, millä tavalla opetustoiminta tai muu tuki esim. opiskeluhuollossa järjestetään.

Jos työntekijä ilmoittaa haittaepäilystä

Kuuntele työntekijää ja keskustele tilanteesta hänen kanssaan.

Ohjaa työntekijä tekemään haittailmoitus tai huolehdi sen täyttämistä tarvittaessa yhdessä työntekijän kanssa.

Kerro työntekijälle, miten asia tulee etenemään ja jatkossa, mitä asialle on tehty.

Huomioi salassapitovelvollisuus. Terveystietoa koskevat tiedot ovat salassa pidettäviä tietoja. Työntekijän ei tule kertoa kokemistaan oireista esimiehelle. Ohjaa työntekijä työterveyshuoltoon, mikäli hän kokee tarvitsevansa hoitoa.

Tarvittaessa selvitä yhdessä työterveyshuollon kanssa mahdolliset toimenpiteet työntekijän työ- ja toimintakyvyn varmistamiseksi.

- Kiinteistön omistajan toimet koulurakennuksessa: kiinteistön hoito ja ylläpito sekä riipeä tarttumisen havaittuihin puutteisiin sekä aktiivinen ja avoin viestintä, myös ennaltaehkäisevistä toimista.
- Viranomaisten toimet: oppimisympäristön ja yhteisön monialainen tarkastus vähintään kolmen vuoden välein esim. kunnan ympäristöterveystarkastajan kutsumana.

Havainto

Havainto epäilyistä sisäympäristön haitasta voi olla esimerkiksi näkyvä vaurio, katto- tai muu vesivuoto, ilmanvaihdon toimimattomuus tai pysähtyminen, viemärin vuoto tai tulviminen tai muu olosuhdemuutos.

Myös muutokset toimintatavoissa, kuten lisääntynyt ikkunatuuletus, voivat viestiä sisäympäristöön liittyvästä olosuhdehaitasta (ilmanvaihto-ongelmat tai hajuhaitat). Myös sisäilmaan liitetyn oireilun lisääntyminen tulee huomioida mutta oireilua ei yksistään voida pitää osoituksena sisäilmahaitasta.

Ilmoitus

Ilmoitus sisäympäristöön liittyvästä haitasta voi tulla oppilaalta tai oppilaan huoltajalta, oppilaan opettajalta, työntekijältä tai muulta ilmoittajalta kuten huolestuneelta kuntalaiselta.

Ilmoitus voidaan tehdä oman kunnan toimintatavan mukaisesti kasvokkain, puhelimitse, sähköpostilla tai esim. kunnan sähköisen ilmoitusjärjestelmän kautta. Sähköinen järjestelmä välittää ilmoituksen kaikille tarvittaville tahoille ja vähentää tiedonkulun katkeamista. Ilmoitustavasta riippumatta on tärkeää, että ilmoitus dokumentoidaan.

Ilmoitusvaiheessa rehtorin tehtävänä on olla selvillä kunnan toimintamallista sisäilmasto-ongelmien hoitamiseksi ja siitä, miten toimitaan.

Rehtorin tulee

- Ohjata havainnon tekijä ilmoittamaan havainnosta tai ilmoittaa itse kiinteistöhoitoon tai kiinteistön omistajalle: palvelupyyntö/vikailmoitus (akuutit tapaukset) kiinteistöhoitoon ja sisäilma-/haittailmoitus kiinteistön omistajan edustajalle.
- Ohjata tarvittaessa mahdollisesti sisäilmassa oireileva terveydenhuollon piiriin, mikäli yksilö kokee tarvetta tähän: työntekijä työterveyshuoltoon ja oppilas kouluterveydenhuoltoon.
- Olla yhteydessä muihin tahoihin kunnassa sovitun toimintamallin mukaisesti, esimerkiksi omaan esimieheen.
- Olla tietoinen kunnan asettamista muista mahdollisista tehtävistä rehtorille, esimerkiksi viestinnästä.

Esiselvitys

Esiselvitys käynnistetään, kun haittailmoitus on tehty. Esiselvityksessä muodostetaan kuva ongelmasta ja sen laajuudesta. Kiinteistönomistaja tai sen edustaja on vastuussa selvitystyöstä. Ensimmäiseksi tarkistetaan rakennuksen ja sen järjestelmien tekninen toimivuus ja korjataan ilmeiset viat esim. kiinteistöhoiton toimesta. Tällä ratkeaa jo iso osa ongelmatilanteista.

Tarvittaessa käytetään sisäilma-asioihin perehtynyttä asiantuntijaa, kuten rakennusterveysasiantuntijaa (RTA), joka kerää taustatiedot ja tekee arvion lisäselvityksien tarpeesta sekä tutkimussuunnitelman jatkoselvityksiä varten. Lopuksi tehdään mahdollisen selvitetyn ongelman raportointi.

Esiselvitystilanteessa rehtorin tehtävänä on

- Edistää ongelman ratkaisemista asiakeskeisesti lisäten luottamusta ja niin, että saadaan riittävät tiedot rakennuksen kunnosta esim. esittelemällä tiloja käyttäjän näkökulmasta.

Sisäilmaviestintä

Sisäilmaviestinnän tavoitteena on viestiä ennaltaehkäisevistä toimenpiteistä sekä ongelmatilanteesta selviytöksistä ja sen ratkaisemisesta. Viestintä voi siten olla myös ennakoivaa sisäilmatilanteesta tapahtuvan viestinnän lisäksi.

Viestinnän avulla voidaan auttaa tilan käyttäjiä eli oppilaita ja koulun henkilökuntaa ymmärtämään ongelmatilannetta, käsitellä siihen liittyvää huolta ja kertoa päätöksenteosta ja toimenpiteistä. Tilanteen rauhoittaminen viestinnän keinoin on tärkeää.

Viestinnällä voidaan myös parantaa asiantuntijoiden keskinäistä yhteistyötä sekä rakentaa luottamusta käyttäjien ja ongelmatilannetta hoitavien välillä.

Sisäilmatilanteissa tulisi olla tehtynä viestintäsuunnitelma, jota päivitetään tilanteen edetessä ja jonka mukaan voidaan yhtenäisesti viestiä.

Viestinnän kannalta tärkeitä vaiheita sisäilmatilanteen selvittämisen prosessissa ovat:

- Jos rakennuksessa havaitaan ongelma - mitä on havaittu ja miten asia etenee?
- Kun rakennuksen tutkiminen alkaa - mitä, miten ja miksi?
- Kun tutkimustulokset valmistuvat - mitä on havaittu ja mihin toimiin ryhdytään?
- Jos toimenpiteitä suunnitellaan - mitä, milloin ja miten vaikuttaa arkeen?
- Kun toimenpiteet edistyvät - mitä on tehty ja miten?
- Prosessin päätös ja seuranta - mitä on tehty ja miten tilannetta seurataan?

Viestintä on huomioitava koko prosessin läpi. Sen tulisi olla läpinäkyvää ja ajantasaisista, mikä kasvattaa luottamusta.

- Varmistaa, että hän saa tietoonsa raportin esiselvityksestä ja ymmärtää tulosten merkityksen ja mahdolliset tarvittavat toimenpiteet.
- Viestiä yhdessä kiinteistönomistajan kanssa esiselvityksen tuloksista.

Tilanne esiselvitysvaiheen jälkeen

Esiselvityksen jälkeen pysähdytään arvioimaan tilanne.

Jos ongelmatilanteen aiheuttaja on tunnistettu ja selkeä, tehdään:

- Korjaavat toimenpiteet ja seuranta.
- Tiedotus mitä tehty ja miten seurataan.

Mikäli tilanne vaatii laajempaa jatkoselvitystä, tehdään:

- Lisätutkimukset tutkimussuunnitelman mukaisesti.
- Arvio sisäilmaryhmätyöskentelyn käynnistämisestä, joka toimii asiaa hoitavana moniammatillisena tahona ja jossa voidaan päättää mm. mahdollisista muista selvityksistä esim. työyhteisöön liittyen.
- Viestintä lisäselvitystarpeesta.
- Lakisäätteiset ja kunnan toimintamallin mukaiset ilmoitukset viranomaisille (esim. terveydensuojelu- tai työsuojeluviranomainen)

Esiselvitysvaiheen jälkeen tulee viestiä rakennuksen käyttäjille siitä, mitä tapahtuu seuraavaksi ja miten tämä vaikuttaa arkeen koulussa.

Jokainen taho viestii vastuuroolinsa kautta omaan asiantuntemusalueeseensa liittyvistä asioista. Viestintä toteutetaan yhteistyössä ennalta laaditun viestintäsuunnitelman mukaan: tutkijat omalta osaamisalueeltaan kertovat tutkimuksista, niiden sisällöstä ja tuloksista. Kiinteistön omistaja ja rehtori kertovat yhdessä rakennukseen liittyvistä tulevista toimenpiteistä ja niihin liittyvistä päätöksistä. Terveysterveystoiminta (työterveyshuolto, kouluterveydenhuolto) käsittelee ja arvioi sisäilmastokyselyn tulokset, mahdollisten löydösten vaikutukset terveyteen ja antaa yleistä tietoa sisäilmatekijöiden terveysvaikutuksista. Rehtori viestii oppilaille ja huoltajille sekä työntekijöille tilanteesta ja sen vaikutuksesta koulutyöhön/työhön.

Myös eri tahot ja asiantuntijat ovat paikalla viestintätilaisuuksissa, joissa asioista tiedottamisen lisäksi vastataan työntekijöiden, oppilaiden ja huoltajien tiedontarpeeseen vuorovaihteisesti.

Sisäilmaryhmätyöskentely

Sisäilmatilanteen käsittely käynnistyy sisäilmaryhmässä, jos esiselvitysvaiheessa tehdyn tilannearvion mukaan ilmenee jokin seuraavista:

- Ongelman syy on epäselvä, ongelmatilanne on pitkittynyt tai se ei ole selvinnyt tavantomaisena kiinteistönhuollollisena toimenpiteenä
- Ongelma huolestuttaa käyttäjiä merkittävästi.
- Korjaukset ovat mittavia, jatkuvat pitkään ja hankaloittavat toimintaa tiloissa.
- Ongelman selvittämiseen osallistuu laajasti eri toimijoita.

Moniammatillisen sisäilmaryhmän tarkoitus on tuoda osaamista sisäilmaan liittyvän ongelmatilanteen ratkaisemiseksi. Sisäilmaryhmän toiminta esitellään myöhemmin tässä julkaisussa.

Rehtorin tulee osallistua itse tai nimetä ryhmään koulun edustaja mahdolliseen kohdekohtaiseen sisäilmaryhmään ja tehdä yhteistyötä tilannetta selvittävien toimijoiden kanssa.

Uusien tilojen käyttöön- otto tai muutto väistö- tilaan

Uusien tilojen käyttöön tulee saada perehdytys. Opastuksesta huolehtii yleensä kiinteistön omistajan edustaja.

Muutettaessa väistötilaan tulee irtain tarvittaessa puhdistaa Työterveyslaitoksen ohjeen ”Ohje korjausten jälkeiseen siivoukseen ja irtaimiston puhdistukseen” (päivitystyö käynnissä 2022) mukaan.

Käyttöönottovaiheessa on hyvä järjestää viestintätilaisuuksia ja vierailuja / avoimia ovia uudessa tai korjatussa rakennuksessa sekä mahdollisessa väistötilassa.

Tiedottaessa tulee huomioida mm. kauanko väistötiloissa ollaan, miten opetusjärjestelyt hoidetaan, ja onko toimilla vaikutusta kouluarkeen.

Mitä rehtori voi tehdä, jos asiat eivät etene kunnan toimintamallissa sovittujen käytänteiden mukaisesti?

Ohjata tarvittaessa oppilas tai oppilaan huoltaja olemaan yhteydessä terveydensuojeluviranomaiseen ts. kunnan ympäristöterveystarkastajaan. Ohjata työntekijä olemaan yhteydessä työpaikan työsuojeluvaltuutettuun.

Rehtori voi itse olla yhteydessä omaan esimieheen, työsuojelupäällikköön, kiinteistön omistajaan tai kiinteistön omistajaa edustavaan tahoon sekä sisäilmaryhmän puheenjohtajaan.

Selvitys ja ongelmien määrittäminen

Selvitysvaihe käynnistyy, jos esiselvitysvaiheen tiedot viittaavat rakennuksessa olevaan haittaan tai vaurioon, jonka syytä on selvitettävä perusteellisemmin tai enemmän. Selvitysvaiheeseen siirrytään esiselvityksessä tehdyn tutkimussuunnitelman mukaan lisäksi tilanteissa, joissa esiselvityksessä ei ole pystytty tunnistamaan ongelman syytä.

Teknisten selvitysten lisäksi tulee huomioida myös tilojen käyttäjät, kuten oppilaat ja työntekijät ja huolehtia mm. heidän tiedon tarpeestaan.

Selvitysvaiheessa rehtorin tehtävänä on edistää ratkaisukeskeisesti ongelman selvittämistä ja tuoda tietoa henkilöstöltä ja oppilailta selvitysten ja ratkaisujen tueksi sekä olla tietoinen rakennuksessa tapahtuvista selvitys- ja mahdollisista korjaustoimenpiteistä.

Rehtori ja muut sisäilmaryhmän jäsenet viestivät myös selvitysvaiheessa kukin oman asiantuntemusalueensa mukaan:

- Kiinteistön omistaja – kiinteistöä koskevat selvitykset, aikataulu ja tulokset.
- Rehtori – koulutyön jatkuminen ja vaikutus toimintaan koulussa.
- Terveystieteiden ja -olosuhteiden ja löydösten vaikutukset terveyteen ja yleinen tieto terveysvaikutuksista, mahdollinen terveydellisen merkityksen arvio ja sisäilmastokyselyn tulokset.

Viestinnän hyviä käytäntöjä ovat mm. koulun sisäilmasivut verkossa, tiedotteet, käyttäjien kuuleminen ja viestintätilaisuudet sekä yhteyshenkilöiden nimeäminen tilan käyttäjien tiedon tarpeisiin.

Ongelman määrittelyssä selvitysten jälkeen pysähdytään tarkastelemaan sisäilmaryhmässä selvitysten tuloksia, tekemään johtopäätöksiä ja mahdollisia jatkotoimenpiteitä.

Rehtorin tulee ymmärtää, miten johtopäätökset ovat muodostuneet ja mitä ne tarkoittavat jatkoa ajatellen.

Toimenpiteet

Mikäli rakennuksessa todetaan puutteita, jotka vaikuttavat käyttäjien hyvinvointiin, viihtyvyyteen tai olosuhteisiin, toimenpiteitä voidaan tehdä useassa eri vaiheessa. Toimenpiteitä olosuhteiden ylläpitämiseksi ja parantamiseksi tehdään myös normaalin kiinteistönhoidon yhteydessä koko rakennuksen elinkaaren ajan. Mahdollisen todetun haitan tai puutteen korjaustoimenpiteitä odotettaessa voidaan väliaikaisesti esimerkiksi:

- tehostaa ilmanvaihtoa sekä nostaa siivoustasoa ja parantaa siivottavuutta, jos esim. tilassa on epäpuhtauslähteitä tai epäpuhtauksia kulkeutuu muista tiloista
- säätää ulko- ja sisäilman ja/tai tilojen välisiä paine-eroja tai parantaa rakenteiden ilmatiiveyttä, jos on esim. havaittu hallitsemattomia ilmavuoja
- tarvittaessa käyttää esim. tilapäisiä ilmanpuhdistimia, jos tilassa kohonneita hiukkaspitoisuuksia tai hajua

Toimintaa turvaavilla toimenpiteillä parannetaan sisäolosuhteita tilapäisratkaisulla tasolle, jossa vioista ja vaurioista huolimatta rakennuksen sisäolosuhteet eivät aiheuta haittaa. Toimintaa turvaavien toimenpiteiden tulee olla perusteltuja, suunniteltuja ja niiden elinkaari tulee määritellä. Mikäli selvitysten perusteella sisäilman koettujen haitteiden syyksi paljastuu rakennuksessa olevat viat ja vauriot, eivät sisäilmakorjaukset teknisesti eroa hyvän rakennustavan mukaisesta korjaamisesta. Korjaustoimenpiteiden aikaiset työ- ja oppimisympäristöä suojaavat ratkaisut tulee olla kuitenkin huolella suunnitellut.

Toimenpiteiden aikana tulee varmistua työmaaosuhteiden hallinnasta (mm. pölyn-, puhtauden- ja kosteudenhallinta) sekä laadunvarmistuksesta ja dokumentoinnista koko prosessin ajalta.

Korjaustoimenpiteiden ajaksi voidaan tarvita mahdolliset väistötilat. Mikäli koulutyö kuitenkin jatkuu rakennuksessa, on rehtorin tehtävänä olla tietoinen kaikista rakennuksessa tapahtuvista toimenpiteistä ja rehtorin tulee varmistaa, että terveellinen ja turvallinen oppimis- ja työympäristö ei vaarannu.

Sisäilmaryhmä

Sisäilmaryhmä on moniammatillinen ryhmä, jonka tehtävänä on tuoda monialaista osaamista sisäilmaongelman selvittämiseen, parantaa vuorovaikutusta eri toimijoiden välillä sekä lisätä tilan käyttäjien luottamusta ongelman ratkaisemiseen.

Lisäksi sisäilmaryhmän tehtävänä on suunnitella ongelman käsittelyprosessi ja prosessin aikainen viestintä, tehdä prosessia koskevat päätökset yhdessä neuvotellen ja kaikkien ammattiryhmien osaamista hyödyntäen sekä toimia yhtenäisesti sisäilmatilannetta hoitavana tahona.

Ryhmässä on mukana ainakin kiinteistön omistajan, toimialajohdon, tilojen käyttäjien, terveydensuojelun, työsuojelun ja terveydenhuollon edustajat. Kokoonpano sisäilmaryhmissä voi vaihdella kunnasta ja sisäilmaryhmän mallista riippuen, ja siinä voi olla vaihtuvia jäseniä kuten kohdetyöpaikan henkilöstön tai esimiehen edustaja, käyttäjien edustaja tai rakennusterveysasiantuntija.

Kun kohdekohtainen sisäilmaryhmä perustetaan koulukohteeseen, on ryhmässä hyvä olla edustettuna koulurakennuksen käyttäjien lisäksi myös kouluterveydenhuolto.

Kuntien sisäilmaryhmien työskentely voi erota toisistaan. Kunnassa voi olla eritasoisia sisäilmaryhmiä kuten mahdollisesti kohdekohtaisia sisäilmaryhmiä ja/tai kuntatasoinen sisäilmaryhmä, jossa edustajat vaihtuvat ja/tai koordinoiva sisäilmaryhmä.

Seuranta

Tehtyjen toimenpiteiden onnistumisen varmentamiseen kuuluu usein mm. rakenteiden toimivuuden ja sisätilan olosuhteiden seuranta sekä käyttäjäkyselyt tai muu tilan käyttäjien tyytyväisyyden seuranta.

Kiinteistön omistajilla on yleensä vakiintuneet käytännöt korjausten onnistumisen seurantaan ja seurantasuunnitelman toteutus voidaan hyväksyä esimerkiksi sisäilmaryhmässä. Seurantajaksoina käytetään useimmiten 2–5 vuotta.

Viestintä on osa seurantavaihetta.

Tilojen käyttäjien kuuleminen

Käyttäjien kuuleminen on tärkeää, sillä näin voidaan saada tietoa käyttäjien tyytyväisyydestä, olosuhdehaittojen kokemisen yleisyydestä sekä ongelman ratkaisuprosessiin vaikuttavista tekijöistä.

Sisäilmatilanteissa käyttäjäkyselyn (esim. sisäilmastokysely) perusteella saadaan tietoa sisäympäristöön liitettyjen haittojen ja oireiden esiintyvyydestä suhteessa vertailuaineistoon. Tämä voi mahdollisesti auttaa tutkimusten kohdentamisessa, mutta kyselyn lisäksi ongelmatilanteen arvioinnin kouluissa tulee perustua aina rakennuksen teknisiin selvityksiin. Arvioinnissa voidaan huomioida myös esimerkiksi aiempia sisäilmastokeselvityksiä ja koulu- ja työterveydenhuollon tietoja salassapitosäännökset huomioiden.

Sisäilmastokyselyitä käytettäessä on huomioitava, että ne kertovat pääosin käyttäjien kokemuksista ja heijastavat tutkimusten mukaan vain heikosti sisäilman epäpuhtauksien pitoisuuksia. Koulun sisäilman laatua ei voi luotettavasti arvioida oppilaiden oireilun perusteella.

Sisäilmastokyselyiden tilaamisesta päätetään sisäilmaryhmässä. Kyselyn toteutukseen kuuluu myös tuloksista tiedottaminen. Sisäilmastokyselyt ovat osa kokonaisprosessia muiden selvitysten ohella ja tietojen käsittely kuuluu terveydenhuollon ammattilaiselle.

Keskeisiä toimijoita sisäilmaprosessissa

Kiinteistön omistaja

Kiinteistön omistajalle kuuluu vastuu rakennuksen ylläpidosta. Erilaiset sopimussuhteet voivat vaikuttaa kuitenkin rakennuksen ylläpidon, hoidon ja huollon vastuisiin. Vastuut kannattaa aina selvittää, mutta pääsääntöisesti vastuu on kiinteistön omistajalla.

Kiinteistön omistajan vastuulla on valtaosa havaituista rakennettuun ympäristöön liittyvistä epäkohdista, joihin ainoastaan omistajalla on sekä velvollisuus että mahdollisuus puuttua.

Yleensä omistaja järjestää kaikki oppilaitoksen sisä- ja ulkoalueisiin liittyvät hoito-, huolto- ja korjauspalvelut sekä mahdolliset turvallisuuspalvelut.

Sisätiloissa ja oppilaitoksen ulkoalueilla (tontilla) olevien kiinteiden rakenteiden ja kulkuväylien terveellisyttä ja turvallisuutta heikentävien puutteiden korjaaminen kuuluu pääsääntöisesti omistajavastuuseen.

Oppilaitoksen rehtori tai johtaja ei siis ole omistajan edustaja eikä vastaa kiinteistöön ja tiloihin liittyvistä asioista muutoin kuin kiinteistönomistajan määrittelyin ehdoin.

Kouluterveydenhuolto

Kouluterveydenhuollon tehtävänä on oppilaan kasvun ja kehityksen sekä terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen, vanhempien ja huoltajien kasvatustyön tukeminen, oppilaan erityisen tuen tai tutkimusten tarpeen varhainen tunnistaminen ja tukeminen, pitkäaikaisesti sairaan lapsen omahoidon tukeminen yhteistyössä muiden opiskeluhuollon toimijoiden kanssa sekä tarvittaessa jatkotutkimuksiin ja -hoitoon ohjaaminen. Lisäksi kouluterveydenhuollon tehtäviin kuuluu kouluympäristön terveellisyden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin edistäminen ja seuranta.

Infektioiden torjunta kouluissa

Infektioita voidaan torjua kouluympäristössä hyvällä käsi- ja yskimishygienialla sekä sairastamalla kotona. Myös pintahygieniatoimilla ja ilmanvaihdolla voidaan vaikuttaa.

Käsien pesua suositellaan kouluun tullessa, ennen ruokailua, aina ulkoa sisälle tullessa, sekä aina aivastamisen tai yskimisen jälkeen, tai kun kädet ovat näkyvästi likaiset.

Aivastamisen tai yskimisen yhteydessä suojataan suu vähintään kyynärtaipeella. Jos mahdollista, suun eteen olisi hyvä laittaa kertakäyttönäliina kyynärtaipeen sijasta. Nenäliina heitetään roskeen heti käytön jälkeen. Kädet pestään tämän jälkeen.

Kouluun ei tulla sairaana. Mikäli oppilaalla on akuutteja infektio-oireita, oppilaan on hyvä jäädä kotiin sairastamaan.

Kosketuspinnat, kuten ovenkahvat, käsinohjat, pulpetit ja pöydät, valokatkaisijat ja hanat tulee pyyhkiä säännöllisesti. Yhteiskäytössä olevien työvälineiden, kuten näppäimistöjen, ja tablettien, puhdistaminen käyttäjien välillä on suositeltavaa.

Oikeinmitoitettulla ja toimivalla ilmanvaihdolla voidaan vähentää tartunnan riskiä. Ilmanvaihdon tehtävänä on poistaa epäpuhtauksia sisäilmasta ja tuoda käyttötarkoitukseen nähden riittävästi puhdasta ilmaa tilalle.

Kouluterveydenhuollon työ on ensisijaisesti terveyttä edistävää, mutta tarvittaessa myös selvitetään oire- ja häirtakokemuksia, tarjotaan tukea tai ohjataan eteenpäin tutkimuksiin.

Kouluterveydenhuollon henkilöstö, kouluterveydenhoitajat ja -lääkärit, ovat avainasemassa ongelmien varhaisessa havaitsemisessa ja tuen tarjoamisessa.

Työterveyshuolto

Työterveyshuollon tehtävänä on työntekijöiden terveyden ja työkyvyn edistäminen, työ- ja toimintakyvyn arviointi ja tukeminen sekä työhön paluun tukeminen. Myös työolosuhteisiin ja niistä tehtyihin selvityksiin perehtyminen, työntekijöiden kokeman haitan selvitys ja arviointi, sisäilmatekijöiden terveydellisen merkityksen arviointi, oireiden ja työperäisten sairauksien selvittäminen, työkyvyn arviointi ja tukeminen kuuluvat työterveyshuollon tehtäviin. Työterveyshuollon tavoite on tukea ongelmanratkaisuun tähtäävä päätöksen tekoa ja viestintää.

Tietojen antaminen, neuvonta ja ohjaus ovat työterveyshuollon keskeistä ja lakisääteistä toimintaa. Toiminnan tavoitteena on lisätä työnantajan, työntekijöiden sekä työpaikan muiden toimijoiden tietoja ja taitoja, jotka koskevat työterveyttä ja -turvallisuutta.

Työnantajalla, työsuojelutoimikunnalla ja työsuojeluvaltuutetulla on oikeus saada työterveyshuollolta tietoja, joilla on merkitystä työntekijöiden ja työpaikan olosuhteiden terveellisyyskannalta, kun mahdollista sisäilmatilannetta selvitetään, yksityisyyden suoja huomioiden.

Työterveyshuolto arvioi ohjauksen ja neuvonnan tarvetta työpaikkaselvitysten, terveystarkastusten ja sairauskäyntien perusteella.

Yhteistyössä työterveyshuollon kanssa työnantaja selvittää työntekijän mahdollisuudet työssä jatkamiseen ja työtä tukevat toimet.

Työsuojelu

Oppilaitokset ovat henkilöstön työpaikkoja. Myös oppilaat ja opiskelijat kuuluvat työsuojelun piiriin käytännön opetuksen tilanteissa kuten käsityö- ja kotitaloustunneilla sekä erilaisissa opetustyötiloissa tai -laboratorioissa työskennellessään.

Työsuojelutoimikunta on edustuksellisen työsuojeluyhteistoiminnan elin, jossa ovat edustettuina työnantaja ja eri henkilöstöryhmät.

Työsuojeluvaltuutettu on henkilöstön keskuudestaan vaalilla valitsema edustaja työsuojelun yhteistoimintaan. Työsuojeluvaltuutettu voi tuoda sisäilmaryhmään käyttäjien näkökulmaa ja viestiä.

Työsuojelupäällikkö toimii työnantajan edustajana. Työsuojelupäällikön tehtävänä on avustaa työnantajaa ja esimiehiä työsuojelun asiantuntemuksen hankintaan liittyvissä tehtävissä sekä ryhtyä toimenpiteisiin työnantajan ja työntekijöiden välisen yhteistoiminnan järjestämiseksi, ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi.

Työsuojeluviranomainen

Työsuojeluviranomaisen tehtävänä on valvoa työsuojelua koskevien säännösten ja määräyksien noudattamista, parantaa työympäristöä ja työolosuhteita työntekijöiden työkyvyn turvaamiseksi ja ylläpitämiseksi, torjua työtaturmia, ennaltaehkäistä ammattitauteja ja vähentää työstä työntekijöille aiheutuvia fyysisen ja henkisen terveyden haittoja sekä neuvoa ja ohjeistaa työn terveyteen ja turvallisuuteen sekä työsuhteen ehtoihin liittyvissä kysymyksissä.

Valvontaa toteutetaan pääasiassa työpaikoilla tehtävin tarkastuksin. Muita toimenpiteitä ovat esimerkiksi lupien myöntäminen, valvontakyselyt ja lausuntojen antaminen viranomaisille.

Työsuojeluviranomaisena toimii työsuojelutarkastaja (AVI), joka tekee tarvittaessa työsuojelutarkastuskäyntejä ja ohjeistaa/velvoittaa työnantajaa korjaamaan työturvallisuuteen liittyvät puutteet.

Terveysuojeluviranomainen

Terveysuojeluviranomaisen edustajana omassa kunnassa toimii esimerkiksi ympäristö-terveystarkastaja, jonka tehtävänä on valvoa terveysuojelulain ja sen nojalla annettujen asetusten toteutumista erilaisissa tiloissa kuten oppilaitoksissa. Valvontaa toteutetaan säännöllisesti kunnan valvontasuunnitelman mukaan. Säännöllisten tarkastusten välillä voi huoltajilta, oppilailta tai henkilökunnalta tulla terveysuojeluviranomaiselle ilmoituksia oppilaitosten terveyshaittaepäilyistä, jolloin terveystarkastaja harkitsee kulloinkin tarvittavia toimia ja voi esimerkiksi suorittaa tarkastuksen koulurakennukseen. Terveystarkastaja arvioi fyysikaalisia, kemiallisia ja biologisia olosuhteita sekä yleisesti tilojen kuntoa ja toimintaa terveyshaittojen ennaltaehkäisyn näkökulmasta.

Terveysuojeluviranomainen voi antaa tarvittavia määräyksiä terveyshaitan selvittämiseksi, poistamiseksi tai rajoittamiseksi. Velvoite haitan poistamiseksi annetaan sille, jonka vastuulla haitta on. Kiinteistön kuntoon liittyvissä kysymyksissä velvoitteet annetaan pääsääntöisesti kiinteistön omistajalle. Annettavien määräysten on perustuttava viranomaisen tekemään tarkastukseen sekä riittäviin lisäselvityksiin.

Ulkopuolinen asiantuntija

Ulkopuoliset asiantuntijat auttavat ratkaisemaan rakennuksen tilannetta tai esim. tukemaan työyhteisöä. He antavat tietoa ongelman syistä ja korjaavista toimenpiteistä.

Esimerkkejä asiantuntijoista:

- Rakennusterveysasiantuntija (RTA) on rakennusten kunnan, sisäolosuhteiden ja sisäympäristön erityisasiantuntija. Sisäilmaselvityksiä voivat tehdä myös. kosteusvaurion kuntotutkija (KVKT) ja sisäilma-asiantuntija (SISA) -työpari.
- Muita ulkopuolisia asiantuntijoita voivat olla esim. työyhteisöpsykologit ja viestinnän asiantuntijat.

Lue lisää

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sivusto sisäilmasta

<https://thl.fi/sisailma>

Työterveyslaitoksen sivusto ohjeista työpaikoille liittyen sisäympäristöön

<https://ttl.fi/sisailma>

Työterveyslaitoksen oppimateriaali työpaikoille

www.ttl.fi/sisailmatyopaikalla

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sivusto opiskeluhollosta

<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/opiskeluhollo>

Terveellinen, turvallinen ja hyvinvoiva oppilaitos (THL 2015)

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126936/URN_ISBN_978-952-302-505-9.pdf

Ohje koulun ja päiväkodin olosuhdevalvontaan, terveyshaitan ennaltaehkäisemiseen sekä selvittämiseen (Valvira 2018)

https://www.valvira.fi/documents/14444/261239/Koulu_ja_paivakotiohje.pdf/f334041d-c6f3-fe0a-daa5-78a76ae6a216

Kosteus- ja mikrobivaurioituneiden rakennusten korjaus –opas (YM 2019)

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161855>

Tietoa työsuojelutoiminnasta

www.tyosuojelu.fi

Terveysuojelulaki (1994/763)

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940763#a8.7.2022-545>

Tämän julkaisun viite:

Salmela A, Jalkanen K, Hyvärinen A (2022) Ohjeistus rehtoreille sisäilmatilanteeseen. Tutkimuksesta tiiviisti 62/2022. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki

Ohjeistus rehtoreille sisäilmatilanteeseen on osa Kansallista sisäilma ja terveys -ohjelmaa ja täydentää ohjelman tavoitteita kehittämällä sisäympäristöön liittyvien ongelmien hallintaa. Kansallisen sisäilma ja terveys -ohjelman tavoitteena on edistää terveyttä ja hyvinvointia vähentämällä sisäympäristöön liittyviä haittoja Suomessa. Ohjelmaa koordinoi Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, ja työhön osallistuvat aktiivisesti Työterveyslaitos, Filha ry, Hengitysliitto, Allergia-, Iho- ja Astmaliitto sekä Sisäilmayhdistys ry. Ohjelma toteuttaa hallituksen Terveet tilat 2028 -ohjelman terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä koskevia toimenpiteitä.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

ISBN 978-952-408-004-0

ISSN 2323-5179

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-004-0>